

УДК 94 (477.83) «15»

В. І. Петриків

**УСТРІЙ, ЛЮДНІСТЬ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
СЕЛА ДОВГЕ (ГІРСЬКЕ) У XVI – XVIII СТ.**

Загальна парадигма історії України не може бути відособленою від вивчення тенденцій у дослідженнях локальної історії, переосмислення ролі конкретних осіб, сіл і містечок у справах комплексного історичного пізнання. На сьогодні одне з важливих місць належить висвітленню «білих плям», що тісно пов'язані з дослідженням історії «малої Батьківщини кожного українця». У цьому контексті актуальності набуває вивчення історії кожного села, зокрема й Довгого Львівської області, минуле якого не повністю висвітлене в історичній літературі.

Певну увагу окремим історичним моментам історії села приділяли такі дослідники, як В. Інкін [1], Ю. Гошко [2]. Ще однією ґрунтовною працею, яка подає історичні факти з життя досліджуваного населеного пункту є історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі В. Пірка [3], де показано економічний розвиток села. Не слід забувати і про працю В. Котович [4], де вказано назви поселення у різні часи на підставі актових джерел, а також обґрунтовано на наукових позиціях походження назви села.

Історія села Довге Львівської області також представлена у краєзнавчій літературі. Кілька публіцистичних розвідок містять відомості про історію села, подекуди доволі цікаві, однак, в цілому, вкрай скупі та поверхові [5; 6].

Крім праць українських істориків, цінні відомості знаходимо у дослідженнях польських вчених. Наприклад, З. Будзинський [7] висвітлює церковне життя населення села у XV – XVI ст. Цікавою є праця А. Гліви [8], де висвітлюється зимовий напад кримських татар у 1626 р., в якій згадується, зокрема, і Довге.

Виходячи з актуальності теми та досліджуваної історіографічної, джерельної бази, мета статті – розкрити та узагальнити історичні відомості про історію села Довге (Гірське) на Дрогобиччині (XVI – XVIII ст.).

Село Довге лежить на південь від Дрогобича в горах Карпатах, над річкою Стрий. Це вже останнє село Дрогобиччини від південної сторони.

У науково-популярній літературі існує версія, що назва Довге походить від слова «довгі луки», що пролягали на обох берегах річки, на яких мешканці сусідньої Зубриці випасали худобу. З часом у назві залишилося одне слово «довгі», трансформоване розмовною традицією у назву села – Довге [5, с. 3]. Лінгвіст Віра Котович вважає, що у назві

села відображено особливості самого поселення. Ойконім утворено внаслідок субстантивації прикметника довге [4, с. 33–34]. Такої думки дотримується і польський дослідник В. Макарський. Зокрема він зазначає, що назва села Довге означає місцевість розташовану в довгій долині, або вздовж берегу річки чи лісу [9, с. 71–72].

Про важливість регіону в часи існування Галицького князівства та Галицько-Волинської держави засвідчує розташування неподалік давньоруської наскельної фортеці Тустань. Наприклад, відомо, що в Довгому для боротьби з перемитництвом була організована спеціальна група людей, в обов'язок якої входило слідкувати за бічними дорогами й стежками [2, с. 153].

Час заснування Довгого наразі точно не встановлений. Існує кілька припущень наукового і ненаукового характеру про час заснування села. Автори «Історії міст і сіл Української РСР» зазначають, що село виникло в XVI ст. [10, с. 318]. Усні перекази датують заснування села XII ст., інші – XV ст. На жаль, вони не оперті на документальні свідчення. В сучасній урядовій документації прийнято дату заснування поселення – 1312 р. [11, с. 38].

Наявні в нашому розпорядженні документальні відомості дозволять більш-менш точно визначити якщо не час заснування, то принаймні першу згадку про Довге. Зокрема, поборовий реєстр 1515 р. серед сіл Стрийського староства згадує два села з назвою Довге. Одне з них розташовувалося на 13 ланах, інше – на 3 ланах [12]. З пізніших обліково-статистичних джерел – зокрема, люстрації 1665 р. – відомо, що Довге Підбузьке розташовувалося на 16 ланах [13, с. 202]. Це дозволяє припустити, що Довге 1515 р., розкинуте на 13 ланах та пізніше Довге XVI ст., розміщене на 16 ланах, одне й те саме село. Втім, дата 1515 р. також, можливо, не є першою документальною згадкою про с. Довге. З. Будзинський, вивчаючи історію розбудови парафіяльної мережі на Перемільщині на початку XVI ст., дослідив перші відомі поборові реєстри Руського воєводства та опублікував на їхній основі перелік населених пунктів з вказівкою про наявність в них православної церкви. В цьому переліку також присутнє Довге [7, с. 142]. Отже, на 1507 р. село вже існувало й в ньому діяла церква.

Як і багато інших сіл Галицького Прикарпаття, Довге засноване на так званому «волоському праві». Тобто, існувала специфічна сільська адміністрація, на чолі якої стояв війт чи князь (звідси – князство, княство), в інших селах тивун – (звідси – тивунство, тивунат). Князі-війти у селі зафіксовані вже з другої половини XVI ст. Так, у 1571 р. Захарко, війт із Довгого, визнав, що отримав 100 злотих від Андруся Кропивницького, який подарував Захарію, війту з Довгого, усю свою частку в Східниці [14, с. 482, 1019].

На середину XVII ст. відбулося розмежування маєткових прав війта-князя та його судово-адміністративних повноважень. Війтівство як окремих маєтковий комплекс опинилося в руках представників

заможної польської шляхти, яка одночасно виступала посесором сіл Довге, Головське і Зубриця. Так, Довге знаходилося в шляхетській посесії від 1648 р. в руках королівського обозного Адама Казановського, по нім Барановського [15, с. 61]. Від 1 червня 1652 р. посесором села був Ян Сап'єга – коронний писар польний, староста Слонімський, за привілеєм короля Яна Казимира виданого у Варшаві. Він також мав другий привілей від 2 травня 1653 р., за яким право на ці села поширювалося на дружину Сап'єги, Констанцію Гербурт [13, с. 202].

Поряд з посесором в селі продовжував існувати уряд вйта-князя, який, напевно, наглядав за порядком, чинив суд тощо. Згідно поборового реєстру 1658 р. посесором вйтівства в Довгому спочатку був Дем'ян Довжанський, а 26 січня 1656 р. король, Ян Казимир, надав вйтівство в селі Довге разом з Зубрицею і Головським полковникові Ернестові Гротові. Але з невідомих причин той не скористався наданням [15, с. 61; 16, с. 270]. Можливо тому, люстрація 1661–1665 рр. повідомляє, що князь в селі сидів на одному лані, але той лан кинув [13, с. 203]. Мабуть його господарство було повністю зруйноване. Претендентів на його місце у вказаний період ще не знайшлося. Проте, кожен бажаючий міг осісти на цьому лані за умови виконання повинностей.

В першій половині XVII ст. активізувалися напади татар на Галичину. Так, під час зимового нападу кримських татар постраждало і село Довге. Зокрема, повного спустошення зазнало $6\frac{3}{4}$ лана, з яких $\frac{1}{2}$ належала до попівства. Знищена була також корчма, млин, церква, попівство, господарства 2 загородників [8, с. 54].

Як і інші королівські села, село мало солтиса. Йдеться про вибранців, котрі обиралися з поміж селян, осаджувалися на одному лані, виділеному з поміж решти 20 ланів, та відбували військову повинність в якості піхотинців. Такий солтис-вибранець не відбував інших повинностей разом з усією громадою. Саме це мали на увазі люстратори, зазначаючи, що солтис сидів в селі на своїй «звичній повинності» [13, с. 202]. Наступні згадки про інститут князівства в Довгому знаходимо в пом'яниках, які збереглися в місцевій церкві Преображення Господнього. Так, у пом'яниках Данила Соп'яка (1801 р.) і Микити Соп'яка (1827 р.) вказується, що ці родини належать до «князей должанських под титулом Ільницьких» [17, с. 26]. Також пом'яники містять інформацію про урядників в селі. Зокрема, в пом'янику Григорія Прядилича міститься запис, який вказує, що урядником в 1726 р. в селі був пан Бегерський. В пом'янику Петра Жушмана вказується, що записи зроблені «за держави егомості пана Зельонки». Запис датується 9 лютого 1749 р. Наступні дані про урядників в селі знаходимо в пом'янику Федора Дубковича. Згідно даним записаних в цьому пом'янику на 20 березня 1759 р. урядником в селі був Кірніцький Казимир. Найпізніші відомості про урядників знаходимо в пом'янику Андреева Демучковича, де записано, що

правителем села на 12 листопада 1777 р. був Ігнатій (прізвище не читається). Також в цьому пом'янику є згадка про Івана урядника померлого 1663 р. [17, с. 27]. Найбільше відомостей знаходимо про старосту довжанського Теодора Зельонку. Зокрема відомо, що Теодор Зельонка брав участь в роботі сеймику Вишенського, який пройшов 16 січня 1733 р. в Сянку [18, с. 6]. Рішенням сеймику від 10 грудня 1733 р. призначено Теодора Зельонку збирати податок та проводити ревізію по всіх містах, селах, господарствах, броварнях та корчмах євреїв сяноцької землі. За цю роботу мав отримати 2 тисячі злотих та компенсацію, якщо потратить власні гроші під час виконання цієї роботи [18, с. 59]. До 7 червня 1734 р. Зельонка зібрав 2263 зл. 18 гр. податку з євреїв [18, с. 71].

Певне уявлення про господарський і матеріальний стан села дають документи XVII ст. Люстрації 1628, 1661 – 1665 рр. говорять, що село засіло на 16 ланах. Таким чином, територія села була однією з найбільших серед навколишніх сіл. Люстрація 1665 р. дає опис повинностей, які сплачували селяни. З неї довідуємося, що підданих перед війною (можливо, Хмельниччиною) було 90, а на момент складення люстрації 80. Можливо, йдеться про окремі господарства. Припустивши, що на кожне з них припадає 5–6 осіб, отримуємо загальну кількість жителів села – 400–480. Чиншу з лану дають по 7 зл. 4 гр. Всього з села брали 114 зл. 4 гр. Підсадків в цей час вже не було, проте перед війною були [13, с. 203]. Таким чином, Довге було одним з найприбутковіших сіл в навколишній окрузі.

На початку XVIII ст. Перемишльська земля, в зв'язку з Північною війною (1700–1721) зазнала значних матеріальних втрат внаслідок простою своїх та чужих військ. Так, в селах Довге, Головське і Зубриця хоругва Калиновського протягом зими 1712 р. завдала збитків селу, як свідчить подана до гродського суду скарга, на загальну суму – 22 740 зл. Звичайно, що в таких скаргах можуть мати місце й певні перебільшення, але якщо враховувати, що в цих селах війська відбували постої з 1709 до 1716 р. щорічно, то не важко уявити, яких видатків зазнали селяни за цих 7 років.

Не менш обтяжливими для населення були й переходи військ, особливо чужих. Зокрема, в сс. Довге, Головське і Зубриця, різні війська «випасли на полі зерно, із комор забрали із собою, забрали курей, гусей, свиней, овець, а також волів для возів» на загальну суму близько 10 000 зл. Пограбування військами продукту та фуражу позбавляло селян не лише посівного матеріалу, але й необхідних запасів для харчування та годівлі худоби [3, с. 50].

Крім спричинених військами розорень, галицьке село зазнало чимало збитків на початку XVIII ст. і від стихійних лих, що мали місце в регіоні. Так, від виливу ріки Стрий 23 липня 1711 р. постраждала південно-східна частина Перемильщини. Зокрема, в с. Довгому вода замулила біля 2000 кіп панського і селянського урожаю, забрала 2 хати,

а 60 залила, замулила огороди, а також проклала нове русло, загрожуючи затопленням селянських хат [3, с. 52].

Перші дані про кількість населення в селі датуються другою половиною XVII ст. Так, згідно ревізії 1692 р. сіл Задністрянської частини Перемишльської землі Довге було королівським селом, в якому проживало 99 кметів (селян), 7 князів, було 108 осілих дворів. В Зубриці, яка тоді належала до Довгого, проживало 12 кметів. В селі був один млин та одна корчма [3, с. 130].

На 1785 рік Довге разом з присілками Майдан, Перепростиня і Заріччя займало площу 92,27 км², кількість населення складало 1022 чоловік, густина населення становила 11,1 чоловік на 1 км². За етнічно-релігійним складом переважну більшість в Довгому становили греко-католики. Їх в селі проживало 820 осіб (80,2%), також в Довгому мешкали 110 євреїв (10,8%) та 92 римокатолики (9%) [19].

Отже, село Довге є одним із найдавніших поселень Дрогобицько-Самбірського підгір'я. За деякими припущеннями, село існувало з початку XIV ст., однак перша документальна згадка датується 1507 р. Це було типове поселення на «волоському праві», засноване в королівських володіннях.

Згідно джерел XVI – XVIII ст. село Довге становило собою велике поселення з розвинутою господарською структурою. Зокрема, в селі нараховувалося до сотні господарств, були наявні млини, корчма, фолж тощо. Соціальна структура села була неоднорідною. Окрім, власне селян, які становили більшість, в селі зустрічаються інші напівпривілейовані і привілейовані групи населення (князі, солтис-вибранець, священик, поповичі).

Суспільно-політичні процеси, що мали місце в Речі Посполитій, не оминули жителів села Довге. Зокрема, відомо, що бурхливі роки середини XVII – початку XVIII ст. торкнулися Довгого, завдавши мешканцям села значних матеріальних втрат.

Втім, дана праця не є вичерпною з історії Довгого. Пошук нових джерел в перспективі відкриває можливість більш глибоко з'ясувати окремі сторінки з історії села.

Список використаної літератури

1. **Інкін В.** Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI – XVIII ст. : історичні нариси / В. Інкін; [упоряд. та наук. ред. М. Крикуна. – Львів: Добра справа, 2004. – 420 с.
2. **Гошко Ю. Г.** Промисли й торгівля в Українських Карпатах XV – XIX ст. / Ю. Г. Гошко. – К. : Наук. думка, 1991. – 256 с.
3. **Пірко В.** Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. Пірко. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2006. – 155 с.
4. **Котович В.** Походження назв населених пунктів Дрогобищини (наукові версії) / В. Котович. – Дрогобич: Посвіт, 2012. – 88 с.
5. **Пастух Р.** Довге (Гірське) / Р. Пастух // Галицька зоря. –

Дрогобич, 2008. – 8 квітня. 6. **Літописець** В'ячеслав із Золотої Бані. Подвійний ювілей в селі Довге Гірське // Галицька зоря. – Дрогобич, 2009. – 4 вересня. 7. **Budzinski Z.** Siec parafialna prawoslawnej diecezji przemyskiej na przelomie XV – XVI w. Proba rekonstrukcji na podstawie rejestrow podatkowych ziemi przemyskiej i sanockiej / Budzinski Z. // Polska – Ukraina 1000 lat sasiedztwa. – Przemysl, 1990. – S. 135–156. 8. **Gliwa A.** Zimowy najazd tatarów krymskich na Rzeczpospolitą w 1626 r. i jego skutki na terenie ziemi Przemyskiej / A. Gliwa // Rocznik Przemyski. – 2006. – T. XLII: Historia wojskowości. – Z. 1. 9. **Makarski W.** Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej / W. Makarski. – Lublin, 1999. – 430 s. 10. **Історія міст і сіл УРСР.** Львівська область. – К. : Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1968. – 980 с. 11. **Львівська** область. Адміністративно-територіальний поділ. Місцеві громади, органи державної влади та політичні партії. – Видання I. – Львів, 2011. 12. **Polska XVI wieku** pod wzgledem geograficzno-statystycznym. – Tom VII. Czesc I : Ziemie Ruskie. Rus czerwona opisana przez Aleksandra Jablonowskiego. – Warszawa: Warszawska Drukarnia Estetyczna Mazowiecka №2, 1902. 13. **Arlamowski K.** i Kaput W. Lustracja wojewodztwa Ruskiego 1661 – 1665. Czesc I ziemia Przemyska i Sanocka / K. Arlamowski i W. Kaput. – Wroclaw–Warszawa–Krakow, 1970. 14. **Центральний** державний історичний архів України у м. Львові 9далі – ЦДІАУЛ), ф. 13., оп. 1, спр. 24. 15. **Rejestr poborowy** ziemi przemyskiej z 1658 roku / [wyd. Zdisław Budzyński i Kazimierz Przyboś]. – Rzeszów : WSP, 2000. – T. I. – Cz. III. – 281 s. 16. **Akta Grodzkie i Ziemskie.** – Lwów : Księgarnia Seyfartha i Czajkowskiego, 1884–. – T. 10. – 542 s. 17. **Петриків В.** Родинні пом'яники села Довге Гірське / В. Петриків // Збірник наукових праць студентів історичного факультету. – Дрогобич, 2012. – Вип. II. 18. **Akta Grodzkie i Ziemskie** z archiwum t. z. Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów : nakł. Towarzystwa Naukowego, 1928–. – Tom XXIII: Lauda sejmikowe wiszeńskie, lwowskie, przemyskie i sanockie 1731–1772. – 1928. – 682 s. 19. **Budziński Z.** Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan. Rozmieszczenie. Struktura wyznaniowa i etniczna / Z. Budziński. – Rzeszów : Wydawn. Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, 1993–. – Tom 2 : Dokumentacja statystyczna i kartograficzna. – 1993. – 519 s.

Петриків В. І. Устрій, людиність, соціально-економічний розвиток села Довге (Гірське) у XVI – XVIII ст.

У статті розглянуто різні аспекти життя села Довгого (Гірського) з часу першої писемної гадки до кінця XVIII ст. Зокрема, проаналізовані різні версії обставин та дати заснування села. На основі документальних свідчень реконструйовано адміністративно-правовий устрій села, відтворено його господарський уклад. Визначено соціальний склад села Довге (Гірське), рівень розвитку його господарської структури. З'ясовано вплив на життя мешканців села суспільно-політичних процесів, що мали місце в Речі Посполитій у середині XVII – на початку XVIII ст.

Ключові слова: Довге (Гірське), мікроісторія, краєзнавство.

Петрыкив В. И. Устройство, общество, социально-экономическое развитие села Долгое (Горское) в XVI – XVIII ст.

В статье рассмотрены разные аспекты жизни села Долгое (Горское) с момента первого письменного упоминания до конца XVIII ст. В частности, проанализированные разные версии обстоятельств и даты создания села. На основании документальных свидетельств реконструировано административно-правовое устройство села, воссоздан его хозяйственный уклад. Определен социальный состав села Долгое (Горское), уровень развития его хозяйственной структуры. Выяснено влияние на жизнь обитателей села общественно-политических процессов, происходивших в Речи Посполитой в середине XVII – начале XVIII ст.

Ключевые слова: Долгое (Горское), микроистория, краеведение.

Petrykiv V. I. Structure, society, social and economic evolution of Dovhe (Hirske) settlement in XVI – XVIII cr.

In article are considered different aspects of a village life of Dovhe (Hirske) settlement since the first written mention till the end of the XVIII cr. Different versions of the circumstances and the dates of founding of the village are analyzed. Based on documentary evidences the administrative, legal, and economic systems of the village are recreated. The social composition of the Dovhe (Hirske) settlement, level of development of its economic structure are defined. The influence of social-political processes that took place in the Polish–Lithuanian Commonwealth in the middle of XVII – early XVIII cr are ascertained.

Keywords: Dovhe (Hirske) settlement, micro history, study of a region.

Стаття надійшла до редакції 9.10.2012 р.

Прийнято до друку 29.11.2012 р.

Рецензент – к. іст. н., проф. Тимошенко Л. В.